

УПРАВЉАЊЕ ИЛУЗИЈОМ: Вода, енергија и профит у Србији

Свеобухватна анализа како јавно
богатство постаје приватни капитал.

Архитектура екстракције

Србија има модеран систем заштите вода на папиру. Али у пракси, кроз институционалну парализу и инжењеринг процедура, државни суверенитет над водама се уступа приватном капиталу.

**Форма је задовољена,
али је суштина згажена.**

Уставно обећање и неотуђиво добро „Воде су природно богатство у јавној својини и неотуђиво јавно добро.“

– Члан 87. Устава Републике Србије и Члан 5. Закона о водама

– Члан 87. Устава Републике Србије и Члан 5. Закона о водама

Држава не може продати речно корито. Власништво формално остаје јавно, али се суверенитет у пракси уступа кроз механизме управљања, дугорочне концесије и право закупа водног земљишта.

Три тачке слома водопривредног система

Комунални колапс

Преко 90% комуналних отпадних вода испушта се у реке потпуно непочишћено. Казне су ниже од цене уградње филтера.

Еколошка девастација

Мале хидроелектране (МХЕ) уништавају локалне екосистеме кроз институционално слепило и капитулацију пред енергетским лобијима.

Сукоб закона

Рударски пројекти који добију статус 'националног интереса' маргинализују сектор водопривреде и директно угрожавају стратешке аквифере.

Парадокс националног интереса

*Закон о водама
Водопривреда*

*Закон о рударству
Национални интерес*

Члан 52. Закона о водама теоретски штити водоносне слојеве. Међутим, када се рударски пројекат прогласи стратешким, надлежност прелази у сиву зону Министарства рударства.

Истражне бушотине (литијум, бакар) директно угрожавају дубоке аквифере — стратешку резерву пијаће воде Србије за 21. век. Заштита је нормативно присутна, али оперативно парализована.

Анатомија девастације: Деривационе МХЕ

Фабриковање легалности кроз институције

Приватни профитни интерес

„Фризиране“ студије

Приватне фирме плаћене од инвеститора прикривају податке. Тврди се да нема заштићених врста (нпр. поточне пастрмке или речног рака).

Игнорисање просторних планова

Дозволе се издају упркос неслагању са Просторним планом Републике Србије (случајеви на Старој планини).

Правно контаминирана дозвола

Институционално признање грешке:

Држава је касније забранила МХЕ у заштићеним подручјима, прећутно признајући да је претходни процес био штетан по јавни интерес.

Кршење еколошког минимума у пракси

Члан 74: „Свако има право на здраву животну средину...”

ИСТИНА СА ТЕРЕНА
(Ground Truth Matrix)

Закон (Теорија):

Строго забрањује узимање воде испод нивоа који обезбеђује опстанак живих бића низводно.

Терен (Пракса):

Инвеститори преусмеравају 100% воде у цеви да би максимализовали профит.

Инспекција (Саучесништво): не излазе на терен или изричу минималне казне, претварајући кривично дело у оперативни пословни модел.

Илузија децентрализације

МИТ

„МХЕ су ту да децентрализују производњу зелене енергије и оснаже локалне заједнице.“

РЕАЛНОСТ

Прича о зеленој енергији је послужила као параван за стварање монополизованог бизниса. Уски круг повезаних лица користи јавно водно богатство за гарантован приватни профит.

Мрежа моћи: Картелизација зелене енергије

Апсолутни лидер у приватном сектору контролише 10 најпрофитабилнијих приватних електрана у систему.

Остали кључни актери на тржишту

Држава - ЕПС

Дринско-Лимске хидроелектране. 3 велике МХЕ (Међувршје, Овчар Бања, Радаљска Бања). Појединачно приходују највише новца због снаге сливова.

Приватни - Credo д.о.о.

Горан Савић и Драган Стојменовић. 5 МХЕ на југу Србије.

Приватни - Остали

Бранислав Пешић (2 МХЕ - Ланиште, Поречје) и Енерго Рас д.о.о. (2 МХЕ - Кашићи, Белци).

Високо концентрисано тржиште финансирано државним новцем кроз затворене кругове.

Математика профита: Три ере екстракције

Од сигурног државног новца до берзанских шпекулација.

Како су власници МХЕ прошли кроз класичну еволуцију повлашћеног капитала.

1. Фид-ин тарифе
(Државни монопол)

2. Тржишне премије
(CfD модел)

3. Слободно тржиште
и балансирање
(Излаз на берзу)

Модел 1: Фид-ин тарифе (Јавни порез)

Продукција	Мноштво
Електрична енергија	290,6
Електрична енергија	291,80
Ааџиза	3,09
Накнада за подстицај повлашћених произвођача	3,35
Платежи за енергију	22,81
Платежи за енергију	28,50
Платежи за енергију	30,00
Платежи за енергију	300,3
Стави	53450,0

ЕПС

Власник МХЕ

1

2

3

Купац: Ексклузивно ЕПС. Обавезан по закону да откупи сваки киловат.

Цена: Фиксна унапред (од 7,3 до 12,4 с€/kWh) са гаранцијом на 12 година.

Ризик за инвеститора: Нула.

Ове високе цене нису ишле на терет профита ЕПС-а. Сваки грађанин Србије кроз посебну ставку на рачуну директно је суфинансирао изградњу приватне МХЕ империје.

Модел 2: Тржишне премије (CfD)

Уведено под притиском Енергетске заједнице ЕУ (за МХЕ > 500 kW).

Сценарио А:

Цена на берзи је нижа од понуђене на аукцији.
-> Држава инвеститору доплаћује разлику.

Сценарио Б:

Цена на берзи је виша од аукцијске.
-> Инвеститор уплаћује вишак држави.

Ризик: Умерен ризик, али инвеститор има заштићену доњу границу прихода.

Модел 3: Слободно тржиште и „Велико бекство“

Зашто је конзорцијум Николе Петровића пре рока раскинуо сигурне субвенције са ЕПС-ом? Због енергетске кризе, берзанске цене су вишеструко премашиле државне тарифе.

Производња из воде је нестабилна. Ако се промаши најављена производња, ЕМС наплаћује огромне пенале.

Удруживање у приватне „балансне групе“ (**Green Balancing Group**). Унутар своје мреже пребијају вишкове и мањкове, избегавају пенале државе и задржавају сав екстрапрофит од продаје на европским берзама.

Раздвајање мреже од робе (Декаплинг)

Да бисмо разумели слободно тржиште, морамо одвојити бандере (инфраструктуру) од саме струје (робе). ЕПС у овом систему више није апсолутни монополиста.

Закон о енергетици налаже тзв. раздвајање делатности. Власник жице не сме бити ексклузивни продавац струје.

Метафора аутопута: Ко контролише шта?

Инфраструктура (Путеви)

Актери:

ЕМС (Аутопутеви / далеководи) и ЕДС (Локални путеви / бандере). Оба су државна предузећа.

Улога:

Наплаћују само „путарину“ (мрежарину) за коришћење жица.

Роба (Камиони који превозе вредност)

Актери:

ЕПС (Држава) + Преко 60 приватних трговаца (EFT, GEN-I, Alpiq).

Улога:

Произвођачи и продавци који користе државни пут да превезу своје киловате до крајњег комерцијалног купца или границе.

SEEREX и европски извоз

Механизам:

Приватни трговци купују струју од полулегалних МХЕ у Србији и лифериују је директно великим комерцијалним купцима (Железара, Зиђин) или на Српску берзу (SEEREX).

Тржишна динамика:

Цена се одређује искључиво понудом и потражњом у Европи. (Пример: Суша у Србији + мањак ветра у Немачкој = астрономски профит за власнике МХЕ).

Домаћинства плаћају вештачки ниску цену ЕПС-у, док се профитабилна „зелена“ енергија генерисана из српских река извози по премијум ценама.

СИНТЕЗА: Механизам приватизације јавног добра

Вода
(Неотуђиво јавно
власништво)

**Преводи се у
цеви МХЕ**
(Процедурални
инжењеринг /
заташкивање)

**Финансирана
од грађана**
(Фид-ин тарифе
за изградњу)

**Путује кроз
државне жице**
(ЕМС/ЕДС уз
минималну
путарину)

**Продаје се преко
приватних
трговаца на
берзи**
(Слободно тржиште
/ SEEPEX)

**ПРОФИТ одлази
приватним
актерима ван
контроле
јавности.**

Суштина згажена, форма задовољена

Потпуни суверенитет над водама се не губи директном продајом река, већ постепеним урушавањем институција које би требало да их штите.

Српске реке нису изгубљене у једном дану. Оне су кроз законе, инспекције и берзе претворене у само још једну сировину у глобалном ланцу приватног капитала.